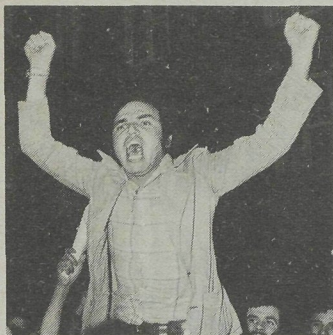

weinig ontwikkelingsinitiatief uit vanwege het grote aantal mislukte migranten onder hen, vanwege hun traditionele waarde-oriëntatie of door de grote weerstanden die zij ontmoeten; arbeidsmigratie brengt grote psycho-sociale kosten met zich mee voor de achterblijvende familie.'

Andersom

Uit dit rapport ook nog de volgende uitspraak: 'Zo er sprake is van ontwikkelingshulp lijkt deze eer te worden verstrekt door de landen rond de Middellandse Zee aan de rijke landen van N.W.-Europa dan andersom.'

Schrijnende feiten worden gemeld. Zo vond de onderzoeker Belguendouz dit jaar in Marokko onder de permanent teruggekeerde trekarbeiders een anti-selectie van 'uitgebluste, moede, zieke en verwonde mensen'. En een andere onderzoeker, Kayser, vat 5 rapporten van onderzoeken in Griekenland, Spanje, Turkije, Italië en Portugal als volgt samen: 'Al de rapporteurs hadden moeite om ook maar één enkele gunstige factor te vinden bij het proces van herintegratie van teruggekeerde emigranten. Geen van hen was in staat enig werkelijk ondubbelzinnig geval te noemen waarin de teruggekeerde arbeidskracht

werd gebruikt op een manier, die tenminste enige steun geeft aan ontwikkeling. Op geen enkele wijze stimuleren teruggekeerde emigranten de economische groei van hun land, noch door aanwending van hun spaargelden, die zij elders hadden vergaard, noch door de ervaringen die zij hadden opgedaan.'

In het slot van z'n rapport schrijft drs. Bovenkerk: 'Uit het voorgaande is, hoop ik, (...) duidelijk geworden hoezeer het verschijnsel van de arbeidsmigratie uitsluitend is georganiseerd ten behoeve van het bedrijfsleven in de immigratielanden zonder dat men zich enige zorg maakt over de ruïneuze consequenties, die het voor de emigratielanden meebrengt.'

Onderzoek

Het onderzoek, waarvan het rapport een eerste vrucht was, wordt thans voortgezet. Een vijftiental wetenschappers uit verschil-

lende universiteiten is betrokken bij dit IMWOO-project, dat zich richt op Turkije, Marokko en Tunesië. Voor wat betreft het laatste land werken enkele VU-wetenschappers mee aan het project. Een aantal bescheiden beleidssuggesties werden reeds door drs. Bovenkerk in zijn rapport gedaan. Hij maakt melding van onderzoekers, die stellen dat de belangen van de betrokken partijen (de landen van emigratie en immigratie, de verschillende sociaal-economische groepen daarbinnen, de migranten zelf) dusdanig uiteenlopen, dat ombuiging van het verschijnsel gastarbeid in de richting van sociaal-economische ontwikkeling van de emigratielanden (en daar met name de lagere strata) als principiële onmogelijkheid moet worden afgeschreven.

Maar een dergelijk standpunt wilde hij zelf niet innemen. Wel waarschuwde hij bij voorbaat dat het beleid van minister Pronk

Trekarbeiders op de publieke tribune tijdens de behandeling van de nota over de buitenlandse werknemers in de Tweede Kamer

